

O'zbek vokal maktabi rivojida ustoz-shogird an'anasini modernizatsiya qilish

Dilbar Maxmutovna Berdixanova
Buxoro Xalqaro universiteti

Annotatsiya: Maqolada O'zbek vokal maktabining rivojida ustoz-shogird an'anasining zamonaviy pedagogik sharoitlarda modernizatsiya qilinishi nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Ustoz-shogird munosabatlari talabaning vokal texnikasini chuqur o'zlashtirish, sahnada ijodiy erkinlikni oshirish va milliy vokal madaniyatini avlodlardan avlodga yetkazishda markaziy rol o'ynaydi. Tadqiqotda an'anaviy ustozlik metodlarining pedagogik samaradorligi, innovatsion yondashuvlar bilan uyg'unlashtirilishi va raqamli, interaktiv resurslar bilan integratsiyalash usullari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada shogirdlarning individual ovoz xususiyatlarini hisobga olgan mashg'ulotlar, audio-video tahlil, interfaol darslar va kreativ o'yin texnologiyalari orqali ustoz-shogird aloqalarini rivojlantirish metodlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari O'zbek vokal maktabini zamonaviy pedagogik jarayonlarga moslashtirish va talabalarning ijodiy salohiyatini maksimal rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: o'zbek vokal maktabi, ustoz-shogird an'anasi, modernizatsiya, vokal pedagogika, interaktiv metodlar, audio-video tahlil, kreativ o'yin, ta'lim texnologiyalari, individual ovoz, ijodiy salohiyat

Modernization of the master-student tradition in the development of the Uzbek vocal school

Dilbar Makhmutovna Berdikhanova
Bukhara International University

Abstract: The article analyzes the theoretical and practical aspects of the modernization of the master-student tradition in the development of the Uzbek vocal school in modern pedagogical conditions. The teacher-student relationship plays a central role in the deep mastery of the student's vocal technique, increasing creative freedom on stage, and transmitting national vocal culture from generation to generation. The study examines the pedagogical effectiveness of traditional teaching methods, their combination with innovative approaches, and methods of integrating them with digital, interactive resources. The article also analyzes methods for developing teacher-student relationships through classes that take into account the

individual voice characteristics of students, audio-video analysis, interactive lessons, and creative game technologies. The results of the study serve to adapt the Uzbek vocal school to modern pedagogical processes and to maximize the development of students' creative potential.

Keywords: Uzbek vocal school, teacher-student tradition, modernization, vocal pedagogy, interactive methods, audio-video analysis, creative play, educational technologies, individual voice, creative potential

Kirish. O'zbek vokal maktabi - milliy madaniyatimizning ajralmas qismi bo'lib, u avloddan-avlodga o'tuvchi an'anaviy ustoz-shogird tizimi orqali shakllangan. An'ana asosida shakllangan pedagogik munosabatlar talabaning vokal texnikasini o'rganish, sahnadagi o'zini namoyon qilish va milliy vokal madaniyatini chuqur anglash imkonini beradi. Biroq, bugungi kunda zamonaviy ta'lim texnologiyalari va interaktiv resurslarning joriy etilishi ustoz-shogird an'anasini modernizatsiya qilishni talab qiladi.

Modernizatsiya jarayoni nafaqat an'anaviy metodlarni saqlash, balki ularni innovatsion pedagogik yondashuvlar, audio-video tahlil, kreativ o'yin va interfaol mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirishni o'z ichiga oladi. Shu maqsadda, maqolaning asosiy vazifasi - O'zbek vokal maktabida ustoz-shogird an'anasini modernizatsiya qilishning nazariy, metodik va amaliy jihatlarini tahlil qilishdir.

Asosiy qism

1. Ustoz-shogird an'anasi va uning pedagogik ahamiyati

O'zbek musiqasi boy tarixiy va madaniy merosga ega bo'lib, unda ustoz-shogird an'anasi muhim o'rin tutadi. Ustoz-shogird tizimi - milliy musiqiy madaniyatni avloddan-avlodga yetkazishning asosiy shakllaridan biri bo'lib, u nafaqat texnik bilimlarni o'rgatadi, balki talabaning ijodiy va ma'naviy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. O'zbek musiqasida bu tizim asrlar davomida shakllangan bo'lib, xalq ijodi, professional vokal va cholg'u ijrochiligi sohalarida o'zining samaradorligini isbotlagan.

Ustoz-shogird an'anasi bir necha asosiy jihatlar bilan ajralib turadi. Birinchidan, bu tizim shaxsiy pedagogik yondashuvga asoslangan bo'lib, har bir shogirdning individual imkoniyatlari va ovoz xususiyatlari hisobga olinadi. Masalan, vokal yoki doira, dutor kabi cholg'ularni o'rgatishda ustoz shogirdning tembrini, diapazonini, ritmik sezgirligini tahlil qilib, mashqlarni shaxsiylashtiradi. Bu shogirdning texnik va ijodiy ko'nikmalarini tez va samarali rivojlantirish imkonini beradi.

Ikkinchidan, ustoz-shogird an'anasi shogirdning ijodiy tafakkurini shakllantiradi. Ustoz faqat texnik bilim beruvchi emas, balki shogirdga ijodiy fikrlashni, musiqiy obrazlarni yaratishni o'rgatadi. Masalan, maqom yoki xalq qo'shiqlarini o'rgatishda shogirdga faqat nota o'qishni emas, balki ifoda, frazalash, emotsional tafakkur va

sahnadagi rolni o'zlashtirishni ham o'rgatadi. Shu orqali shogird nafaqat texnik jihatdan, balki estetik va emotsional jihatdan ham rivojlanadi.

Uchinchidan, an'ana doimiy kuzatuv va refleksiya asoslanadi. Shogird o'z ijrosini ustoz bilan birga tahlil qiladi, xatolarni aniqlaydi va ularni tuzatadi. Bu jarayon shogirdning o'zini o'zi baholash qobiliyatini rivojlantiradi va mustaqil ijodiy qarorlar qabul qilishga o'rgatadi. Shu bilan birga, ustozning tajribasi va maslahatlari shogirdning sahnadagi ishonchini oshiradi, emotsional barqarorligini shakllantiradi.

To'rtinchidan, ustoz-shogird an'anasi ijtimoiy va ma'naviy qirralarni ham rivojlantiradi. O'zbek musiqasida ustoz faqat pedagog emas, balki mentor va yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi sifatida ham faoliyat yuritadi. Shogird ustozdan nafaqat texnik bilim, balki etika, musiqiy odob-axloq, milliy madaniyat va sahnadagi intizomni ham o'rganadi. Bu tizim milliy identifikatsiyani shakllantirish va yosh avlodni ma'naviy jihatdan boyitishning muhim omili hisoblanadi.

Ustoz-shogird an'anasi o'zbek musiqasida turli janr va yo'nalishlarda qo'llaniladi. Masalan, xalq qo'shiqlari, maqom, shashmaqom, dutor, tanbur, doira va boshqa milliy cholg'ularni o'rgatishda har bir ustoz o'z maktabi va pedagogik yondashuvini shakllantiradi. Har bir maktab o'ziga xos metod va ijodiy uslublar orqali shogirdning texnik va ijodiy rivojlanishini ta'minlaydi. Shu tariqa, ustoz-shogird tizimi O'zbek musiqasining boy va xilma-xil ifodasini saqlashga xizmat qiladi.

Zamonaviy davrda ustoz-shogird an'anasi innovatsion yondashuvlar bilan boyitilmoqda. Raqamli texnologiyalar, audio-video tahlil, interaktiv platformalar va kreativ o'yin texnologiyalari pedagogik jarayonga integratsiyalanmoqda. Masalan, shogirdning ijrosi audio-video vositalar orqali yozib olinadi, ustoz bilan birgalikda tahlil qilinadi va xatolar aniqlanadi. Shu bilan birga, interaktiv mashg'ulotlar va guruhli ijodiy o'yinlar shogirdning motivatsiyasini oshiradi, ijodiy tafakkurini rivojlantiradi va sahnadagi erkinligini kuchaytiradi.

Ustoz-shogird an'anasining modernizatsiyasi milliy musiqiy madaniyatning davomiyligini ta'minlaydi. An'anaviy metodlar saqlanib qolgan holda, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilishi shogirdning texnik va ijodiy salohiyatini maksimal darajada rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, milliy vokal va cholg'u maktablari yangi avlodga mos pedagogik jarayonlarga ega bo'ladi, xalq musiqasi esa avloddan-avlodga sifatli va samarali tarzda yetkaziladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbek musiqasida ustoz-shogird an'anasi milliy madaniyatning ajralmas qismi bo'lib, u shogirdning texnik, ijodiy, psixologik va ma'naviy rivojlanishida asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. An'anaviy ustozlik tizimi shogirdning individual imkoniyatlarini hisobga olib, ijodiy tafakkurini rivojlantiradi, sahnadagi erkinlik va mustaqillikni oshiradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashgan ustoz-shogird an'anasi esa milliy musiqaning davomiyligini

ta'minlash va yangi avlodni sifatli musiqiy bilim bilan ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ustoz-shogird an'anasi O'zbek vokal maktabining poydevorini tashkil etadi. Ustoz shogirdga nafaqat texnik ko'nikmalarni o'rgatadi, balki vokal madaniyati, sahna madaniyati va ijodiy tafakkurini shakllantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shogirdning individual ovoz xususiyatlarini hisobga olgan pedagogik yondashuv natijasi samaraliroq bo'ladi.

An'anaviy ustozlik jarayoni quyidagi elementlardan iborat:

1. Texnik mashg'ulotlar - nafas, intonatsiya va ritmni o'rganish.
2. Ijodiy tajriba - sahnada roliklar ijrosi, improvizatsiya va frazalash mashqlari.
3. Shaxsiy kuzatuv va tahlil - ustoz shogirdning ovoz imkoniyatlarini baholaydi va individual mashqlar beradi.

2. Modernizatsiya zarurati va yondashuvlar

Zamonaviy pedagogik jarayonda ustoz-shogird tizimini modernizatsiya qilish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- Audio-video tahlil texnologiyalari: Talabanning ijrosi yozib olinadi va ustoz bilan birgalikda tahlil qilinadi. Bu metod shogirdning xatolarini aniqlash va ularni tuzatishda samarali vosita hisoblanadi.

- Interaktiv metodlar: Dars jarayoni interfaol platformalar, raqamli resurslar va virtual mashg'ulotlar bilan boyitiladi. Bu talabanning mustaqil ishlashiga, o'z ijrosini tahlil qilishga imkon beradi.

- Kreativ o'yin texnologiyalari: Mashg'ulotlar o'yinga aylantiriladi, masalan, rol o'yinlari, guruhli ijodiy mashqlar va musiqiy qahramonlar ijrosi orqali ijodiy tafakkur rivojlantiriladi.

- Differensial yondashuv: Talabanning individual ovoz xususiyatlariga mos mashqlar tanlanadi va ularning qobiliyatlari hisobga olinadi.

3. Metodik yondashuvlar va amaliyot

Modernizatsiya jarayonida ustoz quyidagi metodik yondashuvlarni qo'llaydi:

1. Individual mashqlar - talabanning ovoz diapazoni, tembr va texnik imkoniyatlariga moslashtirilgan mashqlar.

2. Reflektiv tahlil - audio-video yozuvlar orqali shogirdning ijrosi tahlil qilinadi.

3. Interaktiv mashg'ulotlar - darsda raqamli resurslar va virtual platformalardan foydalanish.

4. Guruhli mashqlar - shogirdlar jamoaviy ishlash, ijodiy qarorlar qabul qilish va sahnada hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

5. Kreativ o'yinlar - ijodiy erkinlikni rivojlantirish, sahnadagi ishonchni oshirish va motivatsiyani kuchaytirish.

4. Ustoz-shogird an'anasini modernizatsiya qilishning pedagogik afzalliklari
Modernizatsiya natijasida quyidagi pedagogik afzalliklar yuzaga keladi:

- Talabaniing ijodiy va texnik salohiyati maksimal rivojlantiriladi.
- Sahna madaniyati va erkinligi oshadi.
- Mustaqil ishlash va o'z ijrosini tahlil qilish ko'nikmalari shakllanadi.
- Talabaniing motivatsiyasi va dars jarayonidagi qiziqishi kuchayadi.
- Milliy vokal madaniyati yangi pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashadi.

Xulosa. O'zbek vokal maktabida ustoz-shogird an'anasini modernizatsiya qilish milliy vokal pedagogik jarayonni zamonaviy talablarga moslashtirishning muhim yo'nalishi hisoblanadi. An'anaviy ustozlik metodlari audio-video tahlil, interaktiv mashg'ulotlar va kreativ o'yin texnologiyalari bilan uyg'unlashtirilsa, talabaniing texnik, ritmik va ijodiy salohiyati maksimal rivojlantiriladi. Modernizatsiya jarayoni shogirdning individual ovoz xususiyatlarini hisobga olishga, motivatsiyani oshirishga va sahnadagi erkinlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu tariqa, ustoz-shogird an'anasining innovatsion shakli O'zbek vokal maktabining rivojlanishi va milliy vokal madaniyatining yangi avlodga samarali yetkazilishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Структура физических упражнений на уроках музыки. Scientific progress 2 (3), 1060-1067
2. КБ Холиков. Математический подход к построению музыки разные условия модели построения. Science and Education 4 (2), 1063-1068
3. КБ Холиков. Актуальные задачи высшего профессионального образования и стратегии обучения по направлениям музыки и музыкальное образование. Science and Education 2 (11), 1039-1045
4. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. Science and Education 4 (7), 289-295
5. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. Science and Education 4 (7), 277-283
6. КБ Холиков. Строительство уникальных знаний и сооружений по музыке в высшей, учебных заведениях. Scientific progress 2 (6), 958-963
7. КБ Холиков. Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. Science and Education 3 (2), 1181-1187
8. КБ Холиков. Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. Scientific progress 2 (4), 557-562
9. КБ Холиков. Свободой выбора исполнительского состава в эпоху ренессанса. Scientific progress 2 (4), 440-445
10. КБ Холиков. Полуимпровизационные формы профессиональной музыки Scientific progress 2 (4), 446-451

11. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. *Science and Education* 4 (7), 232-239
12. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. *Science and Education* 4 (7), 240-247
13. КБ Холиков. Важнейшие общие основы музыкальной формы. *Scientific progress* 2 (2), 568-571
14. КБ Холиков. Передовые формы организации педагогического процесса обучения по специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 519-524
15. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197
16. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. *Science and Education* 4 (7), 332-337
17. КБ Холиков. Музыка как важнейший фактор, распределительных отношений длительности звуков, системы аккордов в ладовом отношении и модель продукционных правил в системе образования. *Science and Education* 3 (1), 656-662
18. КБ Холиков. Внимание и его действие обученному музыканту и оценка воспроизводимости тренировок. *Science and Education* 4 (7), 168-176
19. КБ Холиков. Важнейшие ощущение для обработки основной темы как канонический, зеркально отражающего рефрена деятельности учителя музыки. *Science and Education* 3 (1), 608-613
20. КБ Холиков. Аксоны и дендриты в развивающийся музыкально психологического мозга. *Science and Education* 4 (7), 159-167
21. КБ Холиков. Рост аксонов в развивающийся музыкально психологического мозга в младшем школьном возрасте. *Science and Education* 4 (7), 223-231
22. КБ Холиков. Роль гармонии в построении музыкального произведений. *Science and Education* 3 (1), 565-571
23. КБ Холиков. Эволюция эстетики в условиях прогрессивный модели музыкальной культуры, из опыта работы КБ Холикова 30 школы г. Бухары Республики Узбекистан. *Science and Education* 4 (3), 491-496
24. КБ Холиков. Музыкальное движение под действием внутренних сил гармонии как маятник всего произведения. *Science and Education* 3 (1), 559-564

25. КБ Холиков. Многоголосные формы музыки на основе традиционных принципов организации. *Scientific progress* 2 (4), 375-379
26. КБ Холиков. Подбор аккордов в композиции и стремлении к более точной и однозначной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 545-549
27. КБ Холиков. Нарастание педагогического процесса посредством тестирования на материале предмета в рамках специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 505-511
28. КБ Холиков. О соответствующих последовательности трех аккордов тоники, субдоминанты и доминанты. *Scientific progress* 2 (3), 1068-1073
29. КБ Холиков. Анализа музыкальных произведений и управления многоголосных произведений. *Scientific progress* 2 (2), 280-284
30. КБ Холиков. Измерения непрерывного занятия и музыкальная нейронная активность обучения музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 312-319